

Морська Л. І.,

Тернопільський Національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «PEER TEACHING» У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано переваги та недоліки методики навчання у співпраці. Автором запропоновано аналіз науково-методичної літератури щодо організації ефективної навчальної діяльності з іноземних мов з використанням елементів методики навчання у співпраці. У статті також розкрито загальні психолого-педагогічні та методичні аспекти навчальних прийомів у руслі «Peer teaching» на уроці іноземної мови.

Ключові слова: навчання у співпраці, групова форма роботи, інтерактивні методи навчання.

В статье проанализировано преимущества и недостатки методики обучения в сотрудничестве. Автором предложено анализ научно-методической литературы по организации эффективной учебной деятельности по иностранным языкам с использованием методики обучения в сотрудничестве. В статье также обосновано общие психолого-педагогические и методические аспекты обучающих приемов соответственно «Peer teaching» на уроке иностранного языка.

Ключевые слова: обучение в сотрудничестве, групповая форма работы, интерактивные методы обучения.

The advantages and disadvantages of Peer teaching methodology have been analyzed in the article. The author has suggested the analysis of references concerning the organization of effective foreign language teaching using the elements of Peer teaching methodology. The general psychological and pedagogical aspects as well as methodical aspects of teaching techniques have been substantiated in the article according to the philosophy of Peer teaching implementation in the classroom.

Key words: Peer teaching, group work, interactive teaching methods.

Інтеграція України в світовий простір є одним з найважливіших завдань сьогодення. Розширення кордонів для української спільноти сприятиме вільному пересуванню співвітчизників та адаптації до життя в єдиному суспільному просторі. Для успішної реалізації процесу інтеграції важливо якісно підготувати наше підрастаюче покоління, чим посянуються сучасні трансформації та реформи в сфері освіти.

Перед національною системою освіти, радше перед школою як її базовою ланкою, поставлено ряд завдань. По-перше, формувати особистість, здатну до самонавчання та самореалізації, яка володіє навичками «високоорганізованого мислення»; по-друге, розвинути адаптаційні механізми до життя в умовах сучасного універсального полікультурного суспільства; по-третє, навчити поважати знання, досвід й традиції. Для досягнення поставлених завдань та отримання якісного продукту необхідно перебудувати навчальний процес, центральною фігурою якого є учень, наповнюючи його новими формами, методами та технологіями навчання. Саме перебудовою навчального процесу та застосуванням в шкільній практиці нових форм і методів зайнялися педагоги в зарубіжних країнах, а особливо в США, ще в другій половині ХХ століття [6, с. 114].

Значний внесок у розвиток теорії групової навчальної діяльності зробили французькі педагоги – К. Гарсія, С. Френе, Р. Галь, Р. Кузіне, польські вчені – В. Окунь, Р. Петриківський, Ч. Куписевич і багато вчених з інших країн [3, с. 191-194]. У 30-50-ті роки ХХ ст. навчання у школах колишнього СРСР здійснювалося на основі класно-урочної системи, яка пропонувала переважно фронтальну організацію занять. І тільки у 60-ті роки в радянській дидактиці зародилося зацікавлення груповою формою навчання у зв'язку з вивченням проблеми пізнавальної активності, самостійності учнів. У цей час вийшли друком праці Л. Аристової, М. Данилова, Б. Єсіпова, І. Чередова та інших [5].

У 70-ті роки важливий напрям досліджень загальних форм навчання був пов'язаний із навчально-пізнавальною діяльністю учнів в умовах колективної, групової, індивідуальної роботи у класі (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Лернер, Х. Лейметс та ін.). У праці за редакцією вченого Ю. Мальваного проаналізовано та узагальнено досвід роботи вчителів-новаторів щодо організації навчальної діяльності учнів [7]. Найбільший інтерес до групових форм навчальної діяльності спостерігається в останні два десятиріччя. Значний внесок у розробку загальних принципів організації групової навчальної діяльності зробили дослідження В. Дяченко, В. Котова, В. Сластьоніна, Г. Цукерман, О. Ярошенко [8].

Груповою формою навчання, яка націлена на підвищення активності учнів у процесі отримання знань, вимагає формування, теоретичного обґрунтування та практичного застосування нових активних і творчих методів навчання. Власне про них американські педагоги заговорили ще в другій половині ХХ століття. Вони підкресливали, що ці методи зацікавлять учнів самим процесом навчання, активізують їх роботу з досягнення власних навчальних цілей, допоможуть розвинути здібності творчого та проблемного мислення, залучать вчителів до «активної роботи з конструювання учнівських знань». Серед найпопулярніших та найпоширеніших активних і творчих методів в загальноосвітніх закладах США виділяють наступні: навчання у співпраці (cooperative learning, collaborative learning, team learning, peer assisted learning), проектне навчання (project-based learning), проблемне навчання (problem-solving learning), навчання на прикладі великих наукових досягнень (discovery learning) та інші [6, с. 115].

Метод навчання у співпраці (cooperative learning, collaborative learning) на практиці являє собою спільну роботу учнів у малих та великих навчальних групах. Його характерними рисами, на думку американських педагогів, є умисний задум, спільна робота та змістовність навчання. Під умисним задумом вони розуміють намір учителя зацікавити учнів роботою в групах, навчити їх спільно працювати, розробляючи завдання не

для кожного окремого учня, а для всієї групи. Спільна робота акцентується на мотивованому підвищенні активності всіх членів групи. Навіть за умови, що кожен з них отримує окреме завдання, вони в результаті повинні прийти до єдиного знаменника. Змістовність навчання націлена на покращення учнями власних знань спільними зусиллями, поглиблення відповідальності кожного члена групи за поставлені перед нею цілі та завдання. Як вважають американські педагоги, за таким методом школярі навчаються конструювати знання; самостійно відшукувати інформацію, використовуючи різноманітні джерела; творчо підходити до навчального процесу; вирішувати проблемні ситуації; нести відповідальність не тільки за виконання своєї частини роботи, але й результат всієї групи; допомагати один одному адаптуватися до роботи в групі; поважати точки зору один одного; спілкуватися на рівних та ділитися соціальним досвідом, традиціями й знаннями. Завдяки методу навчання у співпраці, учні не тільки успішно проходять процес «адаптації у шкільному соціумі», але й активізують свою роботу з досягнення власних навчальних цілей, проявляють зацікавленість самим процесом навчання, що покращує академічну успішність [6, с. 115-116].

Методи навчання у співпраці спонукають до творчості, активізують діяльність як учнів, так і учителів у процесі роботи на уроках, формують навички творчого та критичного мислення, а також розвивають зацікавленість учнів самим навчальним процесом. Саме цим пояснюється надзвичайна популярність та широке використання вищезначених форм та методів у роботі на уроках як англійської мови, так і з інших предметів в освітніх закладах США. У процесі обміну передовим досвідом групова форма та методи активного й творчого навчання значною мірою вплинули на організацію та реалізацію навчального процесу в вітчизняній школі [6, с. 117-118].

Цілісну систему навчальної діяльності учнів на занятті становлять фронтальна, індивідуальна та групова діяльність. Вони пронизують увесь навчальний процес. З'ясуємо сутність і встановимо особливості групової навчальної діяльності школярів на основі порівняння її з фронтальною та індивідуальною.

У фронтальному навчанні весь клас працює над одним навчальним завданням під безпосереднім керівництвом учителя, який організовує клас на роботу в єдиному темпі, прагне більш-менш рівномірно впливати на всіх учасників загальнокласної роботи.

Проте у фронтальній роботі надзвичайно складно забезпечити високу активність усіх учнів. Організовуючи фронтальну роботу, вчитель орієнтується на рівень середніх учнів. На них розраховані темп роботи, обсяг та рівень складності навчального матеріалу. Учні з низьким рівнем навчальних можливостей за таких умов неспроможні сприйняти й осмислити матеріал у повному обсязі. Якщо ж знизити темп фронтальної роботи, то це негативно позначиться на сильних учнях. Розглядаючи фронтальну роботу, не можна не наголосити на її обмежених можливостях реалізації навчального спілкування школярів. Воно можливе лише з дозволу вчителя, за його ініціативою і незначною мірою.

В індивідуальній роботі кожен учень працює самостійно, темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів, нахилів. Темп роботи залежить також від навчальних можливостей, підготовленості учнів. Індивідуальній навчальній діяльності не властива безпосередня взаємодія учнів, а контакти з учителем обмежені та нетривалі. В індивідуальній навчальній роботі діяльність слабких учнів приречена на невдачу, тому в них є прогалини у знаннях, недостатня сформованість умінь і навичок навчальної самостійної роботи, а звідси – мала ефективність розвитку. Усі недоліки фронтальної та індивідуальної діяльності вдало компенсує групова.

У психолого-педагогічній літературі немає єдиного підходу до визначення групової навчальної діяльності. На думку більшості сучасних педагогів, групова навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою при опосередкованому керівництві вчителя, в якій присутня співпраця між учнями.

Учитель при кооперативному навчанні керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі та які регулюють діяльність учнів. Стосунки між учителем та учнями набувають характеру співпраці, тому що педагог безпосередньо втручається у роботу груп тільки тоді, якщо в учнів виникають запитання і вони самі звертаються за допомогою до вчителя. В основному це учнівська спільна діяльність. Групова навчальна діяльність, на відміну від фронтальної та індивідуальної, не ізолює учнів один від одного, а навпаки, дає змогу реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці [4, с. 231-232].

Відомо, що учням буває психологічно складно звертатися за поясненням до вчителя і набагато простіше – до ровесників, пояснення яких часто зрозуміліші.

Групова навчальна діяльність на занятті створює певні умови для формування позитивної мотивації школярів у процесі навчання. Це відбувається у групах, де створено умови доброзичливості, чуйності, оволодіння учнями формами взаємодопомоги. Як свідчить шкільна практика, під час групової роботи активізується діяльність усіх без винятку її виконавців. Психологи пояснюють це тим, що одна з найважливіших характеристик людини у групі полягає в тому, що особа звертається до своєї групи як до джерела орієнтації у навколишній дійсності. Як вид навчальної діяльності школярів, групова діяльність багатofункціональна [2, с. 70].

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що кооперативне навчання сприяє: 1) активізації й результативності навчання школярів; 2) вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності, умінню доводити і відстоювати власні погляди; 3) вмінню прислухатися до думки товаришів; 4) культурі ведення діалогу; 5) відповідальності за результати своєї праці.

У груповій навчальній діяльності учні показують високі результати засвоєння знань, формування вмінь. Пояснюється це тим, що в цій роботі слабкі учні виконують за обсягом будь-яких вправ на 20 – 30 % більше, ніж у фронтальній роботі. Групова форма роботи сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного учня [4, с. 233].

Переоцінка американськими педагогами традиційних форм навчання привела їх до розуміння того факту, що тільки робота в групах дає найефективніші результати щодо досягнення навчально-виховних цілей. Її перевагами вважалися: «підвищення соціальної інтеграції»; залучення учнів до процесу активного та творчого навчання; розвиток умінь працювати в командах; можливість використання навичок «навчання у співпраці»; активне залучення учнів до оцінки власного життєвого досвіду, який розцінюється джерелом знань; спільна робота учнів з високими та низькими розумовими здібностями, яка дає можливість другим поглибити свій рівень розуміння; представлення однакових умов та рівних можливостей у навчанні для учнів з різними рівнями знань, соціального досвіду та культурного розвитку [6, с. 114].

Для педагогічної теорії та практики питання кількості осіб у навчальній групі має першочергове значення. Як свідчать публікації в педагогічній літературі, вона коливається у межах від трьох до восьми осіб.

Реальні умови навчання у загальноосвітніх школах свідчать, що в початковій школі найбільш раціонально організовувати навчальні групи із чотирьох – п'яти осіб, у середніх і старших класах – по п'ять і більше осіб. Малочисельні групи сприяють зручному і швидкому розміщенню учнів, активній діяльності кожного члена групи, кращому розподілу обов'язків. Старші учні, які мають практику групової взаємодії, можуть створювати і більші групи. Істотним моментом у створенні навчальних груп є їх склад. Групи мають бути гетерогенними за навчальними та психічними можливостями дітей: у групі повинен бути хоча б один сильний учень, тобто лідер. Групу слід формувати на основі особистісних переваг учнів, обрати консультанта, розподілити обов'язки. При створенні груп потрібно брати до уваги психічну сумісність дітей, їх бажання, потенціал можливостей для їх успішної спільної діяльності. Консультанта, за товариською згодою, призначає вчитель, у старшокласників може визначати учнівський колектив. Це зазвичай успішний у даній навчальній діяльності учень. Робота в навчальних групах будується на принципі розподілу функцій.

Організуючи групову навчальну діяльність на занятті, потрібно забезпечити активність кожного учня. Цього можна досягти, розподіливши запропоновані групі завдання на частини за кількістю учасників групи, коли кожен має виконати свою частину роботи і пояснити спосіб її виконання іншим, а також налагодивши систему обліку діяльності кожного учня у групі. Для цього після виконання запропонованого групі завдання діти на спеціальних картках відображають оцінку роботи всієї групи, а також дають оцінку роботи кожного учня у групі [4, с. 235-236].

Завдання вчителя – відкрити для учнів привабливий бік спілкування з новими для них людьми. Кожен учень приходять до групи зі своїм життєвим досвідом і вміннями, спілкуючись, вони збагачують один одного, обмінюються досвідом. Навіть «слабкий» учень розуміє, що він може робити те, що не вміє «відмінник». Це підвищує його самооцінку, він здобуває повагу з боку однолітків [1, с. 72-73].

Власне формування «ефективних» навчальних груп різного типу переслідує дві фундаментальні цілі. Перша – залучити учнів до процесу активного та творчого навчання, і друга – адаптація до роботи в навчальному середовищі [6, с. 114].

Успішна робота «ефективних» навчальних груп, на думку американських педагогів, базується на таких «елементах», як позитивна взаємозалежність, підвищена взаємодія, індивідуальна та групова відповідальність, розвиток навичок роботи в командах та процес групової роботи.

Позитивна взаємозалежність акцентується на впевненості в тому, що успішне навчання кожного окремого члена групи залежить від успішної роботи всієї групи і, навпаки, успішна робота кожного окремого члена групи є внеском в успіх усієї групи. Підвищена взаємодія пов'язується з допомогою учнів один одному і пошуках джерел інформації для отримання необхідних знань при виконанні своєї частини роботи, а також з обміном навчальними матеріалами та знаннями в процесі підготовки та безпосередньо роботи в групах. Індивідуальна та групова відповідальність націлює на розвиток відповідальності кожного окремого члена «ефективної» навчальної групи та всієї навчальної групи в цілому за роботу з досягнення навчальних цілей та її результати. Розвиток навичок роботи в командах як один з важливих «елементів» успішної роботи «ефективних» навчальних груп, формує саме ті здібності, які допомагають учням знаходити спільну мову, прислухатися один до одного, поважати знання, культуру та досвід суспільного життя один одного. Останній «елемент» під назвою процес групової роботи має на увазі вміння учнів оцінювати продуктивність роботи груп, уміння виділити корисні та некорисні сторони групової роботи та прийняти рішення щодо зміни тактики, напрямків та стратегій роботи в групах [9, с. 167-168].

Отже, навчання у співпраці порівняно з іншими організаційними формами має багато значних переваг:

- 1) великий обсяг виконаної роботи – зростає кількісний показник навчальної роботи;
- 2) висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- 3) формується вміння співпрацювати;
- 4) формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми;
- 5) відбувається розвиток як психічних, так і навчальних можливостей (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль) [4, с. 233].

Висновок. Використання групової форми роботи на уроці як елементу методики навчання у співпраці дає учням можливість співпраці зі своїми ровесниками, підвищує їх зацікавленість та спонукає до спільного вирішення проблеми. Роль вчителя при колективному навчанні змінюється, і він стає не тільки джерелом знань, а й порадником та координатором роботи. Від правильності та чіткості поставлених завдань залежить характер співпраці учнів на уроці при досягненні поставлених цілей та рівень засвоєння учнями навчального матеріалу.

Література:

1. Батальщикова Е. Ю. Застосування інтерактивних технологій кооперативного навчання в середній загальноосвітній школі / Е. Ю. Батальщикова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки). Наукове видання. – 2010. – № 14 (201). – С. 71-78.
2. Вітковська І. Творча педагогічна діяльність як особистісно орієнтована. Авторська концепція, технологія / І. Вітковська // Директор школи. – 2002. – № 4. – С. 70.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І.М.Дичківська. – К., 2004. – С. 114-147, 191-194.
4. Дудник Н. Організація групової діяльності школярів / Н. Дудник // Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Педагогіка. – 2010. – № 21. – С. 229-244.
5. Кашлев С.С. Современные технологии педагогического процесса: пособие для педагогов / С. Кашлев. – Минск : Университетское образование, 2001. – С. 5-21.
6. Мілова О. Є. Сучасні форми та методи активного навчання в шкільній практиці / О.Є.Мілова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки). Наукове видання. – 2010. – № 14 (201). – С. 112-119.
7. Форми навчання в школі: Книга для вчителя / за ред. Ю. І. Мальваного. – К. : Освіта, 1992. – 160 с.
8. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О. Г. Ярошенко. – К. : Партнер, 1997. – 193 с.
9. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching. Second Edition / D.Larsen-Freeman. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – P. 167-168.